

Nyhetsbrev XXXVIII Ägg i myt och bruk – några kulturhistoriska glimtar

Den här månads nyhetsbrev har skrivits av vännen Alexander Scarlet och publicerades i samband med en utställning i äggmåleri på Etnografiska museet i mars 2008. Det var den rumänska äggmålerimästarinnan Viorica Semeniuc som visade sin teknik och dekorerade ägg, arrangerat av museets vänförening.

Alexander som delar mitt intresse för historia har jag känt sedan 1960-talet när han guidade franska studiegrupper, som han också tog med på krogen. Vi fick kontakt och som Alexander sa: ”Det var praktiskt och bekvämt att bli mottagen av någon som behärskade det franska språket.” För övrigt deltog Alexander som ”gästskribent” och skrev om ”Julen i Sverige” 2009.

Trevlig läsning och Glad Påsk!

Gösta Nordén

Ägget en symbol

Över hela jordklotet symboliserar ägget liv och fruktbarhet. Det är livets början.

Att livet hade börjat i ett ägg är en gammal föreställning och äggets symbolik har sina rötter i de äldsta kulturerna.

I faraonernas Egypten har ägget förknippats med solen, livets källa och fått tjäna som solgudens RA:s symbol.

I antika Grekland har ägget betraktats som en Afrodites, fruktbarhetens gudinna, attribut. Ägget har symboliserat födelse.

I de indiska och filippinska myterna kläcks världen ur ett ägg.

I både de asiatiska och europeiska kulturerna utgör ägget en bas för all hälsobringande magi, särskilt livs- och fruktsamhetsmagi.

I Polen, på 1200-talet och senare, ansågs en äggåva vittna om givarens välvilja och sympati.

Paradoxalt nog betraktades äggen, hos de gamla grekerna och romarna, som de dödas favoritföda och äggen placerades inne i eller ovanpå gravarna.

Dekorerade ägg

De äldsta kända dekorationer på ägg har hittats under arkeologiska utgrävningar i Asharak. Deras ålder har bestämts till fem tusen år, det vill säga 3 000 år före vår era.

Den folkliga kreativiteten har sekler igenom lyckats skapa otaliga äggmotiv.

I de slaviska kulturerna har det utvecklats en mönstertyp som bygger på linjär uppdelning av äggytan i symmetriska delar som sedan fylls ut med rytmiska mindre detaljer. Grundelementen i denna äggmåleritradition är få: Råta, vågiga eller spirallinjer.

Färgning och användning av olika tekniker

Enfärgade ägg åstadkoms genom att äggen kokas i vatten med lökskal, ekbark, rågkorn, malvablommor, kaffesump eller viol.

Till flerfärgade påskägg används batikteknik där mönstren tecknas med flytande vax som efter sig lämnar ofärgade spår och där proceduren upprepas med flera färger.

En annan teknik består i att rispa den målade äggytan med ett vasst föremål eller vira in i koppar- eller tenntråd, som för cloisonné. Äggen kan också dekoreras med garn eller färgade pappersurklipp.

Mesopotamiens sumerer målade strutsägg och egyptierna dekorerade ägg med avbilder av skarabé (pillerbagge) långt innan de judiska eller kristna påsktraditionerna.

I Sudan har det ritats citat ur koranen på äggen och i Kina har äggen målats med krysantemum, körsbärsblommor och även fåglar.

Påsk

Ordet påsk är av hebreiskt ursprung: Pesah (genomresa) användes i samband med det årliga firandet till minne av judarnas färd genom Röda havet efter de befriats från den egyptiska fångenskapen.

Enligt andra åsikter skulle såväl ordet Pasha som det judiska firandet vara av egyptisk ursprung. I Nilens dal firade man varje år vårsolståndet, då solen förflyttade sig från södra till norra halvklotet. Man firade

dagens och ljusets seger över mörkret. Detta firande kallades i Egypten för paseh (genomgång)

Det kristna påskfirandet bestämdes av den Ekumeniska synoden i Nicea år 324. Påsken skulle firas på första söndagen med fullmåne efter vårsolståndet (Pascalii tabellerna).

Symboler

Solen påminner om de urgamla traditionerna och firanden. Virveln symboliserar årstidernas skiftningar.

Livets träd är avbildad med blommor, löv och grenar. Vädurens horn betyder makt och den svåra vägen mot ljuset. Korset är segrers symbol.

Påskäggsmyter

Ett i husgrunden inbyggt ägg anses skydda huset mot olycka. Ägg kastade över hustaken tryggar mot eldsvåda samt skyddar höns mot falkanfall.

I områden fattiga på grundvatten var det brukligt att gräva ner ett under julen kläckt ägg, vilket skulle leda till uppkomsten av en källa.

Man skall gnida häst- och boskapsryggar med påskägg för att djuren skulle växa sig runda.

Man knäcker ägg med varandra. Den knäckta ägget är vunnet av den som har knäckt det. I ortodoxa troende kretsar bör man säga "Jesus är uppstånden!" och svara "Ja, det är sant!"

De som knäcker ägg med varandra under uppståndelsenatten eller första påskdagen sägs möta varandra nästa liv.

Gräver man ner röda ägg i jorden vid gränsen av sin jordegendom beskyddar de skörden från förstörelse och hagel.

Vill man att ens önskningar skall gå i uppfyllelse måste man besöka nio kyrkor och dela ut nio färgade ägg till nio barn

På morgonen, dagen efter uppståndelsen (Påskdagen) ska man tvätta ansiktet med vatten där man har lagt i ett rött ägg och en silverslant, samtidigt skall man säga: "Må jag förbli kry och min kind vara röd som ägget."

Alexander Scarlet

